

Снежана Радић

ДОМ УЧЕНИКА У ПРИВРЕДИ „СТЕВАН ФИЛИПОВИЋ” – ВАЉЕВО (1945-1972); 1946-1973.

– историјска белешка –

ИСТОРИЈАТ

У лето 1945. године на иницијативу Месног синдикалног већа у Ваљеву, Окружни народни одбор у Ваљеву основао је Шегртски дечји дом.¹ Задатак Дома био је да пружи смештај, исхрану и негу деци палих бораца у НОБ-у и жртава фашистичког терора, а која су била на изучавању заната у Ваљеву. Одмах по оснивању Дом је примио 50 шегрта запослених у „Вистаду” (данас „Крушик”), који су били из Ваљева, Београда, Шапца, Ужица, Бања Луке, Вуковара, Карловца, Цетиња, Мостара и Скопља.²

Дом се налазио у Гођевачкој улици бр. 28, у бив. хотелу „Гођевац” (данас Улица Драгојла Дудића, бутик предузећа „ВИК” – Ваљево). Имао је кухињу, трпезарију, учионицу, 7 спаваоница, помоћне просторије и мало двориште. Кратко време, 1948. године Дом је за своје потребе користио и зграду хотела „Београд” (данас кафана „Београд”).

Шегртски дечји дом средином 1946. године мења назив у Дом ученика у привреди³ и потпада под непосредан надзор Одељења рада ОНО Ваљево. Од фебруара 1947. Дом носи име народног хероја Стевана Филиповића.

После укидања ОНО Ваљево априла 1947. године Дом је прешао у надлежност и на буџет општине Ваљево. Преласком под управу среза Ваљево 28. маја 1956. године⁴ Дом је проглашен за установу са самосталним финансирањем. Именован је Управни одбор од 7 чланова и

1 ИЛВ. Фонд ОНО Ваљево 1944-1947, Социјално одељење, Извештај Социјалног одељења о раду Шегртског дома, дел. бр. 2640 од 10. новембра 1945, кут. инв. бр. 16

2 Исто, Месечни извештај о раду Шегртског дома, дел. бр. 2640 од 10. новембра 1945. кут. инв. бр. 16

3 Исто, Одељење рада ОНО Ваљево, Статистички извештај Дома ученика у привреди за 1946, кут. инв. бр.1

4 Исто, Фонд Дом ученика у привреди „Стеван Филиповић” – Ваљево, Правила Дома за 1956, кут. инв. бр. 27

донета Правила Дома. После укидања среза 1967, прешао је на буџет општине Ваљево.

Задатак Дома био је да се, уз новчану надокнаду, брине за исхрану, негу, прање рубља и становање ученика смештених у овој установи, а да ученицима без родитеља набавља још одећу и школски прибор. За наведене потребе одговарајуће износе уплаћивали су послодавци, односно НОО, СНО, предузећа, занатске радње и приватна лица. После рата Дом су помагале друштвено-политичке и хуманитарне организације. На пример у јулу 1947. АФЖ града Ваљева сашио је 100 комада кошуља, 100 пари веша, 12 кецеља; Градски Црвени крст је дао 48 кутија конзервираног млека, 180 конзерви разне хране, 5 кутија суве супе, 96 пари половних чарапа; од Градске народне омладине добили су 5 кг колача и воћа... Што се тиче финансирања крајем шездесетих и седамдесетих година ситуација се изменила. Највећи број ученика издржавао се самостално од своје плате уз малу доплату од стране родитеља.

Посебан проблем за несметани рад Дома представљао је неадекватан простор. Услови се поправљају 1956. године када је Решењем НОС Ваљево бр. 15696 од 31. јула, Дому припојен Средњошколски интернат „Миливоје Радосављевић“ у Ваљеву⁵ у Хајдук Вељковој улици бр. 44, са 11 спаваоница и учионицом, док су кухиња и трпезарија биле заједничке у главној згради Дома.

Ниједна од поменутих зграда није одговарала намени – зидане су за хотеле, односно кафане. Обе су имале читав низ недостатака: рупниране (никакве адаптације нису вршене од 1946. године), без купатила са дотрајалим инвентаром и малим двориштем без могућности за изградњу спортских терена и биле су доста удаљене једна од друге.

Крајем педесетих, управник Дома у извештајима о раду указује на тешкоће и апелује на општинске власти да се изгради наменска зграда за смештај радничке омладине. Тих година Дом је остао и без зграде бившег интерната, јер је порушена (на том месту саграђена је стамбена зграда тзв. „парњача“). У 1960. години Дом добија део простора у новосаграђеној Средњотехничкој школи у Ваљеву и располаже са 35 просторија (спаванице и учионице), са 54 постеље у главној згради и 106 у згради школе. Ученици нису имали спортске терене, већ користе игралиште на Пећини. Руководство Дома и даље се залаже за изградњу новог објекта или адаптацију иселиених касарни, чиме би уједно по решен и проблем терена за спорт и рекреацију. Предлози не само да нису реализовани, већ је Дом иселиен из школе. Набављени су кревети на спрат и сви ученици су смештени у главну зграду.

У извештају о раду за школску 1971/72. годину констатује се да је зграда дотрајала и да Дом не може радити уколико се не изврше неопходне поправке и не набави опрема. Број ученика се најло смањено.

⁵ Исто, Деловодник 1955-1957. Под дел. бр. 549 од 2. августа 1956. заведено је Решење НОС Ваљево бр. 15696 о преузимању интерната од стране Дома, књ. шив. бр. 13

Због нагомиланих тешкоћа, просветни инспектор је у јуну 1972. предложио да Дом престане са радом. Колектив се сагласио и одредио рок „гашења” – 31. август 1972. године.⁶

Васпитни рад одвијао се према утврђеном годишњем плану састављеном од Већа васпитача Дома и усвојеном на Управном одбору. На основу њега сваки васпитач је правио тромесечни план, при чему се водило рачуна о узрасту ученика и занату који изучава. Видови рада васпитача били су различити од године до године, јер су пратили друштвено-економске промене у земљи. Углавном, биле су заступљене следеће активности: пружање помоћи ученицима при савлађивању наставног градива; обилазак ученика у школи и у предузећу на радном месту; одлажење на родитељске састанке; информисање о догађајима код нас и у свету; организовање забаве, разоноде и спортских такмичења; предавања из области хигијене, омладинске проблематике и др.

Живот и рад у Дому одвијао се у складу са правилима о понашању питомца или ученика у датом периоду.

У месечном извештају о раду Дома за април 1948. године пише:⁷ „Устајање за питомце из предузећа која су почињала са радом у 7 ч било је у 5,45 ч, а за остале у 6 ч. Пекарски ученици и још три ученика чија предузећа почињу са радом у 6 ч устајали су и раније... неки од пекарских ученика буђени су у 2 или 3 ч по поноћи. Затим иде јутарња гимнастика, распремање спаваћих соба, доручак између 6,15 и 6,45 ч; одлазак на рад, ручак између 12,30 и 14 ч; од 14 до 15 ч индивидуално учење, од 15 до 15,45 ч рад кружока, а од 15,45 ч пре поласка у школу преглед обуће, одеће и тела. Питомци су у школи од 16,30 до 19 или 20 ч у зависности од распореда часова. Од 19,30 ч служи се вечера, а после вечере учи се најдаље до 22 ч”.

За непоштовање правила следиле су понекад оштре казне. Због доласка у пијаном стању, бежања са часова или недолажење на посао, питомци су истеривани из Дома. Драстичан пример је искључење Н.Н, ученика 1. јануара 1965 „јер је угасио светло у згради за време вечере”.⁸ Дисциплина у Дому прилично је нарушена од октобра 1957. када је уведено тзв. „периодично” школовање ученика у привреди. У условима када је велики прилив ученика на 3-4 месеца, био је неизводив систематски васпитни рад. Само у 1960. години, поред 130 сталних, било је 83 периодична ученика.

За послератни период карактеристично је да је у извештајима о раду писало да је „опште стање” у Дому задовољавајуће. То се односило на простор, снабдевање ученика храном, културнопросветни рад, слободне активности и др. „Незадовољавајући” био је успех ученика у школи

6 Исто, Сагласност Дома на предлог општине Ваљево и просветног инспектора да Дом престане са радом 31. августа 1972. године, дел. бр. 29. од 20. јуна 1972, кут. инв. бр. 27

7 Исто, Месечни извештаји о раду за 1948, кут. инв. бр.27

8 Исто, Извештаји о раду Дома у шк. 1964/65. год. кут. инв. бр. 27

Бр. 66

16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29-30-31-32-33-34-35-36-37-38-39-40-41-42-43-44-45-46-47-48-49-50-51-52-53-54-55-56-57-58-59-60-61-62-63-64-65-66-67-68-69-70-71-72-73-74-75-76-77-78-79-80-81-82-83-84-85-86-87-88-89-90-91-92-93-94-95-96-97-98-99-100

Правила

О владњу и понашању питомца Дома ученика у привреди у Ваљеву

Ученик у привреди уредно одлази на рад и долази у део с рада.

На послу се ученик веома старано и марљиво учи своју струку

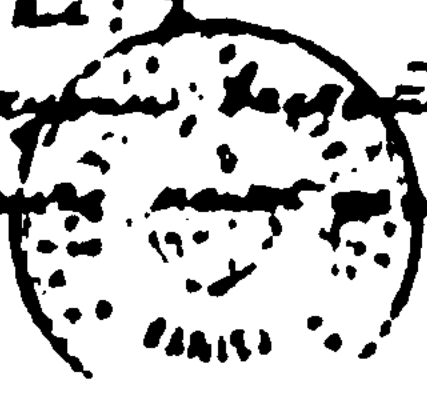
Ученик је дужан да чува марљиво дома, своје зграда и мањину своје радношће — одговорно однесо своју

Ученик у привреди понашају се међу собом друштвено, а са послодавцем брзо сарађујући дома и марљиво.

Ученик уредно одлази у струку школу и учи марљиво професију, чува своје зграда и мањину своје зграда; чува се и дома и дувања; уредно учи културно-просветном раду и физичко-спортном раду у дому и ван дома.

За прекршај ових правила казне су: ако ученик не дође на посао или ако ученик даје лоше (лоше) мишљење. За овакве прекршаје: одређено, одређено, лоше време у сени и штрафовани или четири рад у државној, државној и државној. Не смеју се одлучити да се одлучи да испуни на рачуна или се могу одлучити одлучити одлучити.

Све зградне делове државно, државно, државно у државној канти, а овакву канти државно.

Државно државно,
Државно државно

због неуједначеног основног знања и што су многи кренули раније на изучавање заната, па тек касније у школу. Такође, сталан проблем је и обезбеђивање довољно одеће и обуће за ученике, што се нарочито осетило кад је септембра 1947, дошло 35 ученика из „Крушика“. За све није било обуће, па су они једно време „били са слабом обућом или полубоси“. Зато је од Министарства рада НР Србије тражено 100 пари цокула за зиму.

Велика пажња посвећивана је „слободном времену“ питомаца. Једном недељно обавезне су биле ученичке конференције, радиле су читалачке групе, држане усмене и прављене зидне новине, организовани колективни одласци на приредбе и у биоскоп. На пример, у марту 1947. читалачка група прочитала је једну четвртину књиге „Како се кално челик“. Од штампе редовно су читани „Млади борац“ и „Омладина“, а заједнички су гледали следеће филмове: „Тринаесторица“, „Непокретни“, „Сигмунд Колосовски“, „Славица“, „Подвиг обавештајца“, „Бесмртна младост“, „Убице су међу нама“, „Велики диктатор“, „Лењинград“, „Живјеће овај народ“, „Камени цвет“, и др.

Током лета за ученике Дома организована су летовања. Иако се пошло из најбоље намере, два путовања 1947. претворена су у „авантуре“. За ученике који су боравили на Руднику, није било „довољно хлеба“, а по два ученика су спавала у једном кревету на даскама. Група која је кренула у Манастир Прохор Пчињски, није имала добро организован превоз, па су питомци, натоварени стварима, морали да препешаче 30 км од Ристовца до Манастира.

Инспектор рада је једанпут месечно контролисао рад Дома. Систематски лекарски прегледи били су обавезни. Међу сталним особљем Дома увек је била запослена медицинска сестра. Ученици су најчешће оболевали од назеба и лакших повреда на раду, а спорадично су се јављала нека озбиљнија оболења.

Највише ученика у Дому било је педесетих и шездесетих година, чији се број кретао од 96 у 1948. до 169 у 1959. години. Најмање их је било 1972 – само 25. Дом је примао искључиво дечаке, изузев 1948. и 1956, када је кратко време било и девојчица, док им није обезбеђен одговарајући смештај.

Број запослених у Дому са три у 1945. повећао се у 1970. на 15. Поред управника, радили су васпитачи, економ, куварница, медицинска сестра и спремачица. Први управник био је Момчило Бошковић, а касније ту дужност обављају Миломир Ковачевић и Радисав Љубичић.

Дом као социјално-васпитна установа имао је вишеструку улогу. Прво, после рата је уточиште деци палих бораца, а касније и сиромашној, или која су остала без једног или оба родитеља. Друго, радио је у периоду експанзије стицања из разних заната. За 28 година рада и постојања из Дома је изашло преко 2000 свршених ученика у привреди, односно занатлија. У њему су смештај и животну сигурност нашли млади из свих крајева тадашње Југославије, што је најбоља потврда о непроцењивом значају ове установе.

СТАЊЕ АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

Архивска грађа Дома ученика у привреди „Стеван Филиповић” преузета је у Архив 1976. године и заведена у књигу Улазног инвентара под бројем 346.

Преглед, попис и излучивање безвредног регистратурског материјала урађени су 1976. године. Сређивању архивске грађе, са одговарајућом техничком обрадом и израдом сумарног инвентара, приступило се 1994. године.

Приликом систематизације архивске грађе коришћен је принцип слободне провенијенције комбинован са тематским начином сређивања. Овај метод изабран је због садржине архивске грађе, степена очуваности фонда и да сређена архивска грађа буде доступна истраживачима.

Регистратурско пословање било је централизовано. Сва пристигла и решена акта евидентирана су и завођена у једном деловодном протоколу. Поверљивих и строго поверљивих аката није било, па ни таквих деловодника. Прегледом деловодних протокола утврђено је да нису вођени регистри. Осим деловодника постоје књиге записника са седница Управног одбора, Педагошког већа, Домске заједнице, затим матичне књиге; дневници васпитног рада и главне књиге.

Општа архива садржи: записнике, нормативна акта, извештаје, преписку, спискове, уговоре, персоналну и финансијску архиву у којој има завршних рачуна и платних спискова.

На основу сачуване архивске грађе може се сагледати рад Дома као васпитно-социјалне установе. Акта везана за оснивање и почетак рада Дома пронађена су у фонду Окружног народног одбора Ваљево, Социјално одељење (1944-1947) – ископирана су и приложена у досије фонда.

Фонд има 30 инвентарних јединица, од тога 26 књига и 4 кутије. Граничне године фонда су 1945-1972, а граничне године архивске грађе 1946-1973.

Обавештајна средства: сумарни инвентар и деловодни протоколи.